

ZA JEDINSTVENI SISTEM VEZA U TERITORIJALNOJ ODBRANI

Rukovođenje i komandovanje jedinicama i štabovima teritorijalne odbrane u ratu (pored postojanja »idejne veze«) ostvaruje se pomoću tehničkih sredstava veze i kurira i pri tome se koriste raznovrsna prevozna sredstva. Za komandovanje je potrebna dobro organizovana i upotrebljiva veza na celoj teritoriji republike (pokrajine), tj. razvijen sistem veza na teritoriji republike. Sistem veza mora besprekorno da funkcioniše u ratu, za vreme prelaza sa mirnodopskog na ratno stanje i u miru. To pred vezu postavlja složene i delikatne zadatke i zahteva kvalitativno nov način rešavanja problema veze u teritorijalnoj odbrani.

Zbog velikog prostranstva teritorije republike, specifične upotrebe jedinica teritorijalne odbrane u oružanoj borbi i drugih prilika, teritorijalna odbrana ne može vlastitim snagama i sredstvima obezbediti vezu komandovanja i sadejstva na celoj teritoriji. Stoga je teritorijalna odbrana usmerena na korišćenje profesionalno-funkcionalnih veza drugih imalaca veza u republici (pokrajini), u miru i ratu. Ona se, u prvom redu, koristi vezama preduzeća PTT saobraćaja i teritorijalnog sistema veza JNA. Oba sistema veza utiču na šemu veze štabova narodne odbrane, dok uticaj ostalih funkcionalnih sistema veza može biti od sekundarnog značaja. U svakom slučaju, pri planiranju veze za potrebe štabova i jedinica teritorijalne odbrane treba uzeti u obzir sve sisteme.

Za vezu komandovanja i sadejstva, teritorijalna odbrana razvija vlastiti, autonomni, sistem veza u ratu. Oslanjajući veze ovog sistema na odgovarajuće vrste veza jednog ili oba napred navedena sistema stacionarnih veza, ostvaruje se veza komandovanja i sadejstva sa svim štabovima i jedinicama teritorijalne odbrane, odgovarajućim jedinicama JNA, društveno-političkim zajednicama i štabovima NO susednih republika.

Na teritoriji republike ima više sistema profesionalno-funkcionalnih veza, čiji su imaoci ujedno i nosioci svih prava u materijalnom i organizacijsko-eksploatacionom pogledu. Neki od ovih sistema veza isključivo služe potrebama odgovarajućih organizacija (JŽ, elektroprivredi, vodoprivredi, meteoslužbi, odbrani protivu grada, rudarstvu, putnom, rečnom i vazdušnom saobraćaju i dr.), dok su drugi namenjeni za pružanje telegrafsko-telefonskih usluga krajnjim korisnicima (preduzeća PTT saobraćaja).

Svaki sistem veza pomenutih organizacija organizovan je i tehnološki opremljen u skladu s namenom, materijalnim mogućnostima i postojećim zakonskim propisima. Osim toga, on pokriva samo pojedine delove teritorije i najčešće zaobilazi rejone koji su od interesa za teritorijalnu odbranu. Stoga skoro ni jedan od ovih sistema veza, pojedinačno, ne bi mogao zadovoljiti potrebe komandovanja teritorijalnom odbranom, bez obzira na njihovu razvijenost i opremljenost tehničkim sredstvima veze. Suprotno, tome, svi zajedno, ili više njih integrisanih u jednu celinu, pokrivaju širu teritoriju, a vezu čine živlijom i racionalnijom. To pretpostavlja uspešno funkcionisanje bar jedne vrste veze i u složenijim uslovima njenog održavanja.

Polazeći od toga, ne bi trebalo dozvoliti da se ijedan sistem funkcionalnih veza, koji ispunjava određene uslove za integrisanje u jedinstveni sistem, nađe izvan ovog sistema. Ukoliko bi se to i dogodilo, trebalo bi taj sistem veza uvezati u jedinstveni sistem i u datoj situaciji koristiti ga za ostvarivanje obilaznih veza ili za druge potrebe.

Međusobno uvezivanje radio-relejnih veza svih imalaca je od posebnog značaja za stabilnost i kvalitet veze. Uvezivanje bi trebalo ostvariti preko radio-relejnih čvorišta, koja treba osposobiti (uz primenu odgovarajućih tehničkih rešenja) tako da mogu primati u vezu pojedine krajnje korisnike (partizanske, teritorijalne i druge jedinice) koji se budu nalazili na odgovarajućem udaljenju od objekta.

Integrisanje pojedinih sistema (funkcionalnih veza) u jedinstveni sistem veza ne predstavlja samo mehaničko spajanje pomenutih sistema, nego je ono rezultat nastalih objektivnih potreba, saznanja da se samo time mogu obezbediti veze za potrebe teritorijalne odbrane na celoj teritoriji i da se istovremeno tehnička sredstva veze, ljudstvo i organizacija, u celini iskoriste na najpovoljniji način. To bi predstavljalo kvalitativno novi prilaz vezi i njenom usklađivanju

sa potrebama teritorijalne odbrane i drugih struktura društva, koje neposredno učestvuje u realizaciji koncepcije opštenarodne odbrane.

Jedinstveni sistem veza ima prednosti nad individualnim sistemima, a one se ogledaju u tome: pokriva celu teritoriju ili njen veći deo, objedinjava pozitivne performanse integrisanih sistema i sinhronizuje njihovu najcelishodniju upotrebu po vremenu i prostoru, povećava kapacitet veze, omogućava korišćenje obilaznih pravaca veze, pa i međusobnu zamenu centara veze.

Integrisanje profesionalno-funkcionalnih sistema u jedinstveni sistem veza uslovljeno je, pre svega, organizacijsko-tehnološkim rešenjima svakog sistema posebno i mestom i ulogom njihovih imalaca u ratu. Stoga je za rešavanje ovog problema potrebno posebno izučiti svaki sistem, sve komponente koje utiču na uključivanje pojedinih sistema u jedinstveni sistem ili u šemu veza štabova operativnih zona, odnosno opštinskih štabova narodne odbrane. U vezi s tim treba izučiti:

— vrstu i obim rada imaoca funkcionalnog sistema i njegove potrebe za vezom u ratu, s obzirom na ulogu i konkretne zadatke koje će imati na planu opštenarodne odbrane;

— teritoriju koju pokriva taj sistem i mogućnosti njegovog proširivanja na širu teritoriju;

— rejone dislokacije radio-relejnih čvorišta i radio-relejnih međustanica i snabdevanje potrebama za život i rad u ratu;

— međusobnu udaljenost radio-relejnih čvorišta i mogućnost njihovog međusobnog povezivanja i prihvatanja krajnjih korisnika;

— mogućnost integrisanja radio-relejnih veza sa žičnim vezama;

— vrste, kapacitete i pravce protezanja žičnih linija, elemente na spojnom putu, način tehničkog održavanja i bezbednosne uslove spojnog puta;

— mogućnosti prespajanja, odgranjavanja i ulaženja u sistem (u elementu na spojnom putu ili kod krajnje stanice), kako se vrši prihvati, i

— taktičko-tehničke performanse tehničkih sredstava veze i međusobnu kompatibilnost sa sredstvima veze teritorijalne odbrane i JNA.

Na osnovu proučenog stanja i zaključaka treba da se vidi koji individualni sistemi se mogu integrisati u jedinstveni sistem veza, a koji će ostati izvan ovog sistema. Osim toga, potrebno je predvideti kako da se ovi sistemi najcelishodnije koriste za potrebe teritorijalne odbrane i civilne zaštite.

Postoje mišljenja da se, na nivou društveno-političkih zajednica (republika, pokrajina i opštine), organizuje jedinstven sistem veza u ratu. Ideja o stvaranju takvog sistema javlja se kao posledica koncepcije opštenarodne odbrane i želje da se snage i raspoloživa sredstva veze što celishodnije iskoriste za obezbeđenje veza svim rukovodećim organima društveno-političke zajednice. Međutim, ovaj sistem još nije definisan niti je u dovoljnoj meri razrađen. Stoga postoje različita shvatanja o organizovanju, funkcionisanju i načinu rukovođenja takvim sistemom veze (u društveno-političkoj zajednici u celini).

Jedinstveni sistem veza u društveno-političkoj zajednici, prema jednom shvatanju, zasniva se isključivo na postojanju:

— jednog organa veze u odgovarajućoj društveno-političkoj zajednici, koji planira i organizuje veze za potrebe organa uprave, štaba narodne odbrane, rukovodstva društveno-političkih organizacija i štaba civilne zaštite;

— jedne jedinice za vezu, koja treba da uspostavlja i održava veze za potrebe svih organa i organizacija iz prethodnog stava, i

— jednog organa za kriptozastitu, koji bi radio na kriptozastiti za potrebe svih organa iz prethodnog stava i teritorijalne odbrane kao celine.

Očigledno je da se ovakvim shvatanjem (pod jedinstvenim sistemom veza) podrazumeva sjedinjavanje u jedan organ veze svih funkcija organa veze u štabu narodne odbrane sa organom veze u organu uprave, s tendencijom da to bude organ veze u organu uprave. Takvo shvatanje je u suprotnosti sa funkcijom jedinstvenog sistema i osnovnim elementima za njegovo formiranje i postojanje. Jedinstveni sistem veze poistovećuje se sa organizacijom veze, koja se organizuje od slučaja do slučaja, a iskazuje jednim planom veze.

Sjedinjavanjem svih funkcija u organ veze uprave, on postaje nosilac svih sredstava koja utiču na vezu u društveno-političkoj zajednici. To nije dobro, a još manje je prihvatljivo sa stanovišta teritorijalne odbrane, (kao komponente oružanih snaga) naročito u širim društveno-političkim zajednicama. Naime, to ne vodi progresu, i ne samo da nije u skladu sa ciljem i namenom jedinstvenog sistema veza za rukovođenje i komandovanje u savremenom ratu nego je i u suprotnosti sa namenom i zadacima veze u teritorijalnoj odbrani.

Ovakvo shvatanje jedinstvenog sistema veza, verovatno je posledica nepoznavanja suštine funkcionisanja toga sistema i nedovoljnog sagledavanja mesta i uloge teritorijalne odbrane u ratu i njene pune vezanosti za teritorijalni sistem veza. Analogno tome, ako se

funkcionalnost sistema ne ceni i ne shvata i sa stanovišta potreba teritorijalne odbrane i uslova u kojima će se ona koristiti ovim sistemom, nemoguće je definisati najbolje rešenje sistema i izvršiti adekvatan izbor mera i postupaka za njegovo oživotvorenje.

Aktivnost teritorijalne odbrane biće usmerena na vođenje oružane borbe, kao osnovnog sredstva za postizanje pobeđe u ratu. Savremena borbena sredstva i primena vertikalnog manevra imaće neposredan uticaj na tu aktivnost. Stoga komandovanje ne sme ni u jednoj situaciji ostati bez veza. Samo pomoću veza, komandovanje može ispoljiti uticaj na rad jedinica i štabova TO i to na veliki broj jedinica raspoređenih na velikom prostoru.

Brzo i efikasno prilagođavanje narušenog sistema veza u novonastaloj situaciji može se obezbediti pravovremenim planiranjem, izmenama i dopunama postojećeg sistema veza i pravovremenim izdavanjem dopunskih naređenja potčinjenim jedinicama veze. Takve zadatke može ostvariti samo organ veze koji neposredno prati razvoj događaja, i koji je upoznat sa odlukom komandanta.

Sve to zahteva da savremeno komandovanje bude jedinstveno i da obezbedi neprekidan i brz prelaz sa mirnodopskog na ratno stanje.

Organ veze u štabu NO i organu uprave je objektivno potreban. Međutim, ovi organi moraju svoju delatnost ostvarivati u tesnoj saradnji sa odgovarajućim organima društveno-političkih zajednica.

U vezi s ovim postavlja se pitanje: šta treba da obezbedi jedinstveni sistem veza, na kojim osnovama ga treba graditi i kako ostvariti jedinstvo veze u sklopu tog sistema? Jedinstveni sistem veza treba da obezbedi:

— uspešno rukovođenje i komandovanje sa svim elementima teritorijalne odbrane i drugim komponentama opštenarodne odbrane, i to na svim stepenima rukovođenja i komandovanja;

— čvrstu vezu komandovanju teritorijalne odbrane sa rukovodstvom društveno-političkih zajednica i odgovarajućim organima uprave;

— neprekidnu vezu sa pretpostavljenom komandom (štabom NO) u svim uslovima i varijantama upotrebe jedinica i štabova NO;

— sigurnu vezu sadejstva štabova i jedinica teritorijalne odbrane sa odgovarajućim jedinicama i komandama JNA;

— žilavost i elastičnost veza u društveno-političkim zajednicama;

— mogućnost zamene centara veza štabova narodne odbrane sa centrima veza društveno-političkih zajednica, kao i korišćenje obilaznih pravaca veza;

- plansko i racionalno korišćenje postojećih kapaciteta veze;
- efikasnu integraciju radio-relejnih i žičnih veza;
- ulaženje autonomnih sistema veze i njihovo izlaženje (bez teškoća i brzo), i
- smanjivanje nenamernog međusobnog ometanja radio-veze.

OSNOVI ZA PLANIRANJE JEDINSTVENOG SISTEMA VEZA

Postojanje i svrsishodnost jedinstvenog sistema veza dokazuje se njegovom sposobnošću da zadovolji potrebe svih korisnika, shodno vrsti njihove delatnosti i intenzitetu aktivnosti u ratu.

U društveno-političkoj zajednici trebalo bi planirati i razvijati jedinstveni sistem veza na:

- jedinstvu veze društveno-političke zajednice sa vezom JNA;
- razvijanju sopstvenih (autonomnih) sistema veze teritorijalne odbrane organa uprave i drugih organizacija odgovarajuće društveno-političke zajednice, u okviru jedinstvenog sistema veza, i u skladu sa vlastitim potrebama i mogućnostima;
- vezi preduzeća PTT saobraćaja i sistemu veza teritorijalnog sistema JNA, koji bi činili osnovu veze jedinstvenog sistema;
- stvaranju uslova za ulaženje i izlaženje pojedinih vrsta veza autonomnih sistema veze (teritorijalne odbrane, organa uprave i drugih imalaca) u osnovni sistem;
- međusobnom uvezivanju vlastitih autonomnih sistema veze teritorijalne odbrane i organa uprave na svim nivoima društveno-političke zajednice, a centre veze štabova i jedinica teritorijalne odbrane i sa centrima veze odgovarajućih jedinica i komandi JNA i republičkog SUP-a, ukoliko se nalazi izvan jedinstvenog sistema, i
- na dogovorenoj saradnji organa veza društveno-političke zajednice sa organima veze civilnog sektora i JNA, radi rešavanja određenih pitanja iz oblasti veze.

NEKA NAČELA JEDINSTVA VEZE

Jedinstvo veze ima višestruki značaj, i sa stanovišta održavanja i sa stanovišta zaštite vlastitih veza od neprijateljskog radio-izviđanja.

Jedinstvo veze, na nivou društveno-političke zajednice, može se obezbediti primenom sledećih načela i postupaka:

- jedinstvenim planiranjem i organizovanjem veze;

— upotrebom osnovnih tehničkih sredstava veze, koja su usvojena u JNA (obezbeđuje međusobnu kompatibilnost sredstava i veće izgleda za zaštitu vlastitog saobraćaja od nenamernih i namernih smetnji);

— sprovođenjem jedinstvene politike korišćenja dodeljenih radio-podataka za VF područje i dogovorenog korišćenja podataka za VVF područje;

— primenom istih saobraćajnih pravila;

— jedinstvenom obukom jedinica veze, nabavkom i održavanjem sredstava veze;

— primenom jedinstvenih mera i postupaka za zaštitu vlastitog saobraćaja tehničkim sredstvima veze, i

— međusobnom saradnjom organa veze u odgovarajućoj društveno-političkoj zajednici u rešavanju problema koji su od vitalnog značaja za kvalitet i bezbednost veze.

DALJI RAZVOJ JEDINSTVENOG SISTEMA VEZE

Za dalji razvoj jedinstvenog sistema veze, u koji će se uklopiti interesi svih korisnika sistema, trebalo bi imati jedinstven program o najvažnijim pitanjima. Realizacijom programa treba obezbediti, u prvom redu, uspešno korišćenje veza svih komponenata koje neposredno vode oružanu borbu i koje pružaju organizovani otpor, kao i raznih organizacija koje nastavljaju delatnost u ratu.

Međusobni odnos korisnika sistema, njihov odnos prema zadacima u sistemu, prava i prioritet u korišćenju pojedinih vrsta veze (u dodeljivanju kvalitetnijih kanala veze), trebalo bi regulisati kriterijumom korišćenja veze u slučaju neposredne ratne opasnosti i u ratu. Korišćenje sistema veze u miru, od strane štabova i jedinica teritorijalne odbrane i civilne zaštite, za vreme izvođenja vežbi, takođe bi trebalo regulisati.

Imaoce integrisanih (funkcionalnih) sistema veze, pa i one čiji sistemi nisu integrisani, ali se njihova upotreba u ratu planira za teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu (shodno načelima jedinstva veze), treba obavezati da nabavljaju osnovna tehnička sredstva veze u skladu sa ulogom i konkretnim zadacima koje imaju na planu opšte-narodne odbrane.

Zbog delikatnosti i složenosti, sva pomenuta pitanja moraju biti precizno definisana, ažurno razrađena i besprekorno tačno izvršavana. Nepridržavanje dogovorenog i usvojenog može imati negativne posledice za teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu. Sistem veze može us-

pešno da funkcioniše samo ako su njegovi delovi (integrirani individualni sistemi) međusobno organizacijski i funkcionalno usklađeni i uvežbani.

Provera funkcionisanja sistema veze i uvežbavanje poslužilaca u obavljanju pojedinih radnji (prespajanje i odgranjavanje kanala, posredovanje u davanju veze i dr.), kao i privikavanje učesnika u korišćenju sistema, mogli bi se izvesti povremenim aktiviranjem sistema u celini ili pojedinih njegovih delova. Obim aktiviranja sistema veze treba uskladiti sa konkretnim ciljem provere, objektivnim potrebama i mogućnostima. Proveru treba komponovati na osnovu taktičke pretpostavke, a izvoditi je za vreme vežbi štabova i jedinica teritorijalne odbrane i civilne zaštite. Tako izvedena provera najverovatnije bi pokazala pravu vrednost proveravanog sistema veze.

Postojanje i uspešno korišćenje jedinstvenog sistema veze, bilo da se koriste samo telegrafsko-telefonske usluge, ili da se vlastitim autonomnim sistemom veze ulazi u taj sistem, radi praktičnog proširenja vlastite organizacije veze sa užeg na daleko šire područje, od izuzetnog je značaja za teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu. Jer, ovakav sistem obezbeđuje komandama i štabovima da u ratu sinhronizuju dejstva svih komponenata po vremenu, prostoru i cilju.

INDIVIDUALNI SISTEM VEZA (IZVAN JEDINSTVENOG SISTEMA) I POSTUPAK SA SREDSTVIMA VEZE ČIJI SISTEMI U RATU NE RADE

Individualni (funkcionalni) sistemi veza, koji nisu integrirani u jedinstveni sistem veza, mogu se koristiti za vezu štabova i jedinica teritorijalne odbrane na teritoriji koju pokrivaju ovi sistemi. Oni se mogu koristiti potpunim ili delimičnim uključivanjem u šemu veze jednog ili više štabova narodne odbrane. Ove sisteme mogu koristiti i druge strukture društva, koje izvršavaju zadatke na planu opšte-narodne odbrane, a koje ne organizuju vlastite veze. Individualni sistemi pružaju povoljne uslove za vezu u štabovima i jedinicama civilne zaštite.

Sredstva veze organizacija, čiji rad se u ratu zabranjuje ili prestaje po nekom drugom osnovu, treba pravovremeno planirati za potrebe teritorijalne odbrane i civilne zaštite, odrediti njihovo mesto i regulisati način preuzimanja (sa poslužiocima ili bez njih). Imaoće sredstava treba obavezati da sredstva veze u datoj situaciji ustupe određenom organu teritorijalne odbrane, odnosno civilne zaštite. Sredstva veze pomenutih organizacija mogu se upotrebiti na različite načine, što će zavisiti od tehničkih performansi uređaja i strukture

organizacije koja ih preuzima — za čije će potrebe raditi. Ne treba dozvoliti da na teritoriji društveno-političke zajednice ostane ni jedan sistem veze neizučen i neplaniran. Isto tako, treba izučiti i pojedinačna sredstva veze, uključujući i prevozna sredstva kurira, i naći im mesta u odgovarajućim planovima veze teritorijalne odbrane ili civilne zaštite.

Radio-amaterske organizacije (radio-klubovi) imaju veliki značaj za teritorijalnu odbranu i civilnu zaštitu zbog fonda radio-uređaja i njihovog razmeštaja na teritoriji republike (pokrajine). Osim toga, radio-klubovi mogu da se koriste za obuku radio-telegrafista, radio-goniometrista i mehaničara veze i za održavanje radio-veze po planu veze opštenarodne odbrane.

Planskim usmeravanjem razvoja radio-klubova na područja gde ih nema, mogu se stvoriti povoljni uslovi za pokrivanje cele teritorije republike (delove teritorije koja je od interesa za teritorijalnu odbranu) radio-stanicama, a time i radio-vezom. Svrshodnim razmeštajem radio-klubova i primo-predajnih sekcija, uz primenu odgovarajućih organizacijskih rešenja, stvaraju se optimalni uslovi da se u datoj situaciji ostvari radio-veza u rekordno kratkom vremenu.

Za potpuniji rad radio-klubova (po planu opštenarodne odbrane) trebalo bi ih opremiti radio-uređajima koji imaju srednje talasno područje. Opravdanja za to ima dosta.

O JEDINICAMA VEZE

Kao što jedan organ veze ne može sa uspehom da planira i organizuje vezu za sve strukture korisnika veze u društveno-političkoj zajednici, tako isto i jedna jedinica veze ne može pravovremeno i sa uspehom uspostavljati i kvalitativno održavati planirane veze. Upravo to nalaže da svaka struktura korisnika, koja ima vlastiti organ veze, ima i jedinicu za vezu. Na taj način se odgovarajuća struktura osamostaljuje i čini sigurnijom u obezbeđivanju veze za svoje potrebe, a naročito u uslovima iznenadnih i brzih promena situacije.

Međutim, ima mišljenja (na žalost, u nekim društveno-političkim zajednicama ona su evoluirala u zvanične stavove) da štab narodne odbrane ne treba da ima svoja sredstva veze i jedinicu veze. Sredstva veze društveno-političke zajednice treba da budu, prema pomenutom mišljenju, kod organa uprave koji će organizovati vezu i obezbeđivati sredstva. U tom smislu taj organ formira i nekakve »brzopokretne grupe« od raspoloživih snaga i sredstava. Takav stav nije u skladu sa ulogom i zadacima štaba narodne odbrane. Ovaj štab

je, kao što je poznato, operativnostručni organ za rukovođenje i komandovanje teritorijalnom odbranom u društveno-političkoj zajednici i, kao njen organ, radi u skladu sa utvrđenom politikom i planovima odbrane. Shodno tome i zbog specifičnosti organizacije teritorijalne odbrane i delikatnosti rukovođenja i komandovanja, štab bi trebalo da ima što veću autonomnost u pogledu veze. Na taj način štab bi mogao da obezbedi punu operativnost u svom radu, tako prevashodnu za uspešno vođenje oružane borbe u uslovima savremenog rata. Inače štab, koji je lišen pomenutih snaga i sredstava veze, bio bi isto što i jedinica naoružana najmodernijim naoružanjem, ali bez municije.

»Brzopokretne grupe« terminološki i po nameni nemaju mesta u rodu veze. One u vezi ne mogu da budu ono što su pokretne grupe za zaprečavanje u inžinjeriji. Ako PGZ imaju određenu praktičnu namenu i upotrebu, »brzopokretne grupe« predstavljaju improvizaciju u vezi, koja se ne sme legalizovati. U organizaciji veze ne mogu se dozvoliti improvizacije, sem u izuzetnim prilikama kada se izvode po unapred utvrđenom planu.

Organizacijsko-formacijska struktura jedinice veze u društveno-političkim zajednicama treba da bude oslobođena šeme klasične organizacije. Struktura jedinice veze mora biti veran odraz njene namene i zadataka koje će izvršavati u ratu. To znači da mora biti funkcionalna organizacija, prilagođena organu koji posluhuje i veličini društveno-političke zajednice. Stoga neke društveno-političke zajednice mogu imati jednu jedinicu za vezu, dok druge mogu imati više jedinica. Prilikom formiranja jedne jedinice za vezu treba u okviru nje formirati i jedinicu koja će opsluživati isključivo štab narodne odbrane društveno-političke zajednice. Sve poslove u vezi sa mobilizacijom jedinice trebalo bi da obavi organ uprave. Od završetka mobilizacije, ova jedinica se stavlja pod komandu organa za vezu štaba narodne odbrane i radi po njegovom naređenju.

S obzirom na to što štab narodne odbrane i organ vlasti društveno-političke zajednice imaju komandna mesta, pomenuti organi treba još u miru da formiraju centre veze. Tada bi se obuka mogla izvoditi po elementima i zadacima koje će poslužiocci praktično izvršavati u ratu. Obuka bi primila karakter praktičnog rada, unela bi više živosti i pobudila veće interesovanje i zalaganje ljudi za što potpunije usvajanje nastavne materije. Upravo takva obuka bi trebalo da pokaže pozitivne rezultate i pored toga što se izvodi u specifičnim uslovima.

Centri veze, takođe, mogu biti različitog sastava i jačine. Ali u svakom slučaju moraju biti funkcionalni. U svom sastavu mogu imati:

- sekciju za radio-relejne veze;
- sekciju za radio-veze,
- sekciju za žičnu vezu,
- sekciju za kurirsku vezu;
- sekciju za kriptozastitu, i
- ekspediciju centra veze.

Sastav i jačina centra veze mora biti usklađena sa svim elementima koji neposredno utiču na njegovu upotrebu, operativnost u radu i mobilnost. Naročitu pažnju bi trebalo posvetiti usklađivanju centara veze štaba narodne odbrane i organa vlasti u odgovarajućoj društveno-političkoj zajednici, radi stvaranja uslova međusobne zamene u radu. Treba ih organizacijski postaviti tako da mogu, bez većih teškoća, preuzimati veze jedan od drugog, ako jedan od centara ne može da funkcioniše uspešno iz svog rejona.

KRIPTOZAŠTITA

Što se tiče kriptozastite, teritorijalna odbrana bi trebalo da organizuje i razvija vlastiti funkcionalni sistem u skladu s vlastitim potrebama, a u okviru jedinstvenog sistema kriptozastite u oružanim snagama. Za uspešno funkcionisanje ovog sistema u ratu, nužno je da teritorijalna odbrana u miru ima jezgro. Jezgro bi trebalo imati samo u određenim štabovima narodne odbrane i njih uključiti u aktivan rad na poslovima kriptozastite. Od kakvog je to značaja za uspešno rukovanje sa tako složenim dokumentima, smatram da nije potrebno posebno dokazivati.

Potpukovnik
Vojislav KOSTIĆ